

Каньоса Н. Особливості адаптації молодших підлітків при переході в середню ланку шкільного навчання / Наталія Каньоса // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : зб. за підсумками звітної наук. конф. викладачів, докторантів і аспірантів : вип.. 16, у 3 т. – Кам'янець-Подільський, 2017. – Т. 3. – С. 116–117.

**УДК 373.5.015.31-044.3**

**Наталія Каньоса**, кандидат психологічних наук, доцент

**Особливості адаптації молодших підлітків при переході в середню ланку шкільного навчання**

*У статті аналізуються психолого-педагогічні особливості адаптації молодших підлітків до нових умов навчання в основній школі. Наголошується на доцільності створення універсальної, функціональної та спрямованої до практичного використання програми психолого-педагогічного супроводу підготовки учнів під час переходу в середню ланку шкільного навчання.*

*Ключові слова: молодші підлітки, адаптація, дезадаптація, програма психолого-педагогічного супроводу.*

Важливим завданням сучасної освіти є підвищення ефективності формування особистості в її інтелектуальному, креативному, соціально-культурному, особистісному та духовному розвитку.

Досягнення цієї мети можливе через забезпечення соціально-психологічної адаптації школярів до нових умов навчання, зокрема при переході дітей з початкової школи до основної. Як свідчить педагогічна практика, саме цей перехід характеризується зниженням навчальної успішності, порушенням поведінки, схильністю до емоційної лабільності, стомлюваності, невротичних реакцій молодших підлітків. З'ясування причин цих труднощів та пошук шляхів розв'язання даної проблеми є актуальним напрямом дослідження сучасної психолого-педагогічної науки.

Загальні аспекти проблеми адаптації та дезадаптації розглядалися вітчизняними та зарубіжними психологами (Л. Виготським, К. Бардіним, І. Булах, Л. Божович, Е. Каганом, О. Леонт'євим, Н. Максимовою, І. Мирославою,

О. Морозом, Ж. Піаже, В. Петровським, Н. Ржецьким, С. Рубінштейном, Г. Сел'є, О. Скрипченком, Г. Хомич, А. Фурманом та ін.). У психолого-педагогічних дослідженнях перехід до основної школи розглядається як складний період у розвитку молодших підлітків. [2]. Складність вивчення даної проблеми полягає в тому, що перехід з початкової школи до школи другого ступеня характеризується двома кризами – природньою (перехід до підліткового віку) та штучно створеною (зміна умов навчання, новий соціальний статус), які впливають на шкільну мотивацію, навчальну активність, що досить часто призводить до дезадаптації дітей у 5 класі [4].

Досі не існує єдиного підходу до визначення сутності поняття «адаптація учнів до навчання», залишаються невизначеними структурні компоненти адаптації учнів до навчання в основній школі, критерії вимірювання рівнів адаптованості п'ятикласників та чинники, які на них впливають. Недостатньо розроблені шляхи прискорення процесу адаптації молодших підлітків до навчання в основній школі.

Саме тому проблема адаптації молодших школярів до навчання в основній школі потребує серйозної уваги та суттєвої допомоги, оскільки самотійно подолати вони її не в змозі. Ситуація ускладнюється рядом факторів, одним з яких є недостатнє врахування вчителями вікових особливостей молодших підлітків та особливостей їхньої адаптації в цей період. Іншим фактором виступає відсутність у педагогів інструментарію та чіткої програми щодо своєчасного виявлення та подолання певних проявів дезадаптації учнів. Робота, яка проводиться в навчальних закладах, здебільшого спрямована на подолання передусім організаційних труднощів, з якими стикаються школярі в цей період, а також на проблему наступності в організації навчального процесу вчителями початкових і старших класів. При цьому практично не враховуються інші важливі фактори, які спричинюють та загострюють проблему адаптації на даному етапі. Так, зовсім поза увагою школи залишається питання щодо невідповідності розумового розвитку дітей і стрімко зростаючих інтелектуальних навантажень, зорієнтованих на значно

вищий рівень розвитку в них пізнавальних процесів, в першу чергу – понятійного мислення, яке починає формуватися тільки наприкінці молодшого шкільного віку. Не приділяється належна увага діагностиці та формуванню готовності четверокласників до початку навчання в основній школі. Одним із найважливіших показників шкільної адаптації, особливо при переході до основної школи, визначається саме рівень навчальних досягнень школярів. Молодші підлітки поєднують у собі психологічні характеристики як молодшого шкільного, так і підліткового вікових періодів. Провідною діяльністю у молодшому шкільному віці визначається навчання. Слід зазначити також, що контроль та оцінка навчальної діяльності учня з боку педагога є для більшості молодших школярів важливим критерієм самооцінки та сприйняття свого «Я»). Школярі з низьким рівнем успішності навчання, як правило, відчувають свою некомпетентність і неповноцінність, зазнають невпевненості у власних можливостях, відчувають емоційний дискомфорт, що неминуче відбивається на їх адаптації до нових умов навчання [5]. Невдоволення собою, стосунками з іншими, критичність в оцінюванні результатів навчання – все це може стати стимулом до розвитку потреби в самовихованні, а може й негативно відбитися на характері, стати перешкодою до повноцінного розвитку особистості. Тому шлях становлення особистості підлітка багато в чому залежатиме від того, наскільки успішно він подолає етап переходу від дитинства до підліткового віку [3].

Тож доцільною у цей період має бути програма психолого-педагогічного супроводу підготовки учнів до навчання в середній ланці, що дасть можливість створити сприятливі передумови для якнайшвидшої адаптації підлітків до нових умов навчання. В основу покладається необхідність повноцінного особистісного розвитку учнів на кожному віковому етапі, враховуються характеристики психологічної готовності дітей до навчання в основній школі, психолого-педагогічні проблеми виховання учнів молодшого підліткового віку. Програма актуалізується тим, що зміна умов навчання, навчальних вимог та соціальних ролей відбувається на тлі характерних

вікових новоутворень. Мета програми полягає в тому, щоб створити педагогічні та соціально-психологічні умови, що дають учням змогу успішно навчатися, функціонувати та розвиватися в новій системі шкільних взаємин [2].

Завдання програми: організувати психолого-педагогічний супровід учнів у перехідний період; сформувати в учнів уміння орієнтуватися в нових умовах; допомогти в освоєнні нового навчального простору. Її реалізація допоможе п'ятикласникам безболісно прийняти й освоїти нові соціальні ролі в основній школі, успішно функціонувати в іншій системі шкільних взаємин [2].

Не зважаючи на значну кількість робіт присвячених феномену шкільної адаптації та на різноманіття методів психологічної допомоги соціально дезадаптованим дітям, проблема труднощів у адаптаційному процесі не знімається, а лише з кожним роком стає актуальнішою. Необхідність створення універсальної, функціональної, а головне спрямованої на практичне використання у закладах освіти програми роботи сприятиме широкому вивченню даної проблеми.

#### Список використаних джерел

1. Адаптація дитини до школи / Упоряд. : С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. – Київ : Мікро-СВС, 2003. – 111с.
2. Бойко І. І. Соціально-психологічна адаптація підлітка до нових умов навчання : дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.07 / Бойко Ірина Іванівна. – Київ, 2002. – 243 с.
3. Бойчук В. Шкільна дезадаптація учнів 5-х класів / В. Бойчук // Психолог. – 2008. – № 35. – С. 3-12.
4. Гімаєва Ю. А. Розвиток емоційної сфери учнів при переході до основної школи в умовах різних типів навчання : автореф. дис. на здобуття наук. степеня канд. психол. Наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Ю. А. Гімаєва. – Харків, 2005. – 21 с.
5. Соціально-психологічні аспекти процесу адаптації учнів: [навчально-методичний посібник] / І. С. Булах, Г. О. Хомич, А. М. Виногородський, І. О. Сабанадзе. – Київ : Український державний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, Переяслав-Хмельницький державний педагогічний інститут ім. Г. С. Сковороди, 1997. – 180 с.

Summary: The article analyzes the psychological and pedagogical features of adaptation of younger adolescents to new conditions of learning in primary school. It is worthwhile to create a versatile, functional and directed to the practical use of psycho-pedagogical support of training of students in the transition to middle school.

Key words: young adults, adaptation, exclusion, the younger adults, a program of psychological and pedagogical support.